

ADMINISTRATIONEN AF DE DANSKE LOKALRADIO OG -TV-FORSØG

Til at administrere forsøgsordningen med lokalradio og -tv, har Ministeriet for kulturelle anliggender nedsat et udvalg.

Udvalget består af:

Overingeniør Børge Nielsen, Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet.

Direktør Chr. W. Reves, Danske Dagblades Forening.

Programchef Per Stig Møller, Danmarks Radio.

Afdelingschef Jørgen Brummerstedt, Danmarks Radio.

Oplysningskonsulent Hanne Castenschiold, Forbrugerrådet.

Journalist Tove Hygum Jakobsen, Dansk Journalistforbund.

Sognepræst Villy Mølgaard, Danske Lytteres og Fjernseeres Fællesforbund.

Kontorchef Niels Arthur Hansen, Amtsrådsforeningen i Danmark.

Borgmester Jørgen Jørgensen, Kommunernes Landsforening.

Forskningskonsulent Erik Nordahl Svendsen, Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Kandidatstipendiat Ole Prehn, Statens humanistiske Forskningsråd.

Ekspeditionssekretær Børge E. Nielsen.

Proprietær Jakob Højlund.

Fuldmægtig Kirsten Østman, Ministeriet for kulturelle Anliggender. (formand)

Omkring 1. december 1981 offentliggør udvalget de generelle retningslinjer for forsøgsordningen. Der vil herefter være en ansøgningsfrist til 1. februar 1982, hvorefter udvalget påbegynder behandlingen af ansøgningerne med henblik på sendetilladelser.

Spørgsmålet vedr. forsøgsordningen, indhentning af ansøgningskemaer m.v. til:
Lokalradio og tv-udvalget, att. Kirsten Østman,
Ministeriet for kulturelle Anliggender,
Nybrogade 2, 1203 København K. Tlf.: 01 - 13 93 01.

DECENTRALISERING AF RADIOMEDIET: DEMOKRATISERING ELLER LEGITIMATION?

Af Lars Qvortrup

En af de vigtigste og mest mulighedsrige udviklingstendenser for de europæiske massemedier i efterkrigsperioden er - efter min mening - decentraliseringen af ætremedierne (og specielt: radiomediet). Den er vigtig, fordi den går imod den koncentration og centralisering af medierne, som ellers har været fremherskende. Og den er mulighedsrig, fordi den - i modsætning til den generelle mediekoncentration - åbner op for folkelig deltagelse: den rummer altså mulighed for demokratisering af massemedierne og demokratisering ved hjælp af massemedierne.

En af betingelserne for at nyttiggøre disse muligheder er imidlertid, at den entusiasme, som de vækker til live, suppleres med nøgternhed. Ikke for at tage livet af entusiasmen, men for at kvalificere den.

På de følgende sider skitserer jeg den decentralisering af radiomediet i de vesteuropæiske - specielt de skandinaviske - lande, som med en bemærkelsesværdig samtidighed og ensartethed har fundet sted i perioden efter 2. verdenskrig. Derefter forsøger jeg at besvare de spørgsmål, som spontant melder sig: Hvad er årsagen til denne decentraliseringsproces? Hvorfor tager den fart i 1960'erne og 1970'erne? Hvilke interesser gemmer der sig bag udviklingen? Og hvilken effekt har den: Er den systemstabiliserende, dvs. bidrager den til en legitimation af de vesteuropæiske samfund, som i stigende omfang kritiseres for at afskære individet fra reel medbestemmelse? Eller indebærer den en demokratisering, dvs. forøger den individernes muligheder for at forme deres tilværelse?

Overalt er forsøgene på at besvare disse spørgsmål som sagt orienteret mod målet: At udvikle den skolede entusiasme.

Decentraliseringen af radiomediet.

Decentraliseringen af radiomediet er gået for sig i de fleste vesteuropæiske lande, men under vidt forskellige former: I Italien er decentraliseringen sket uden om en statslig kontrol. Her dominerer kommercielle og folkelige interesser. I Storbritannien er udviklingen sket i konkurrence mellem statslige og private kræfter. I de nordiske lande er udviklingen sket i statsligt regi eller i hvert fald under klar politisk kontrol.

De skandinaviske lande.

Radiovirksomheden i Finland¹⁾ indledtes i 1920'erne. Dengang sendte privatsendere lokalprogrammer i f.eks. Jakobstad, Lahtis, Tammerfors og Helsingfors. Da Finlands Radio grundlagdes i 1926, overgik disse privatsendere til radio-bolaget og det udviklede herudfra sit regionale net.

I begyndelsen var de regionale programmer kulturelt orienteret underholdning, aktuelle og politiske emner var ikke tilladt. I slutningen af 60'erne kunne man høre regulære lokaludsendelser af denne type i mindst 15 områder.

I 1967 godkendte radioens forvaltningsråd en grundplan for regionalvirksomhed, iflg. hvilken den regionale radiovirksomhed skulle udvikles for at kunne formidle aktuelle regionale nyheder og ikke kun underholdning. I 1968 indledte Yleis-radioen regulære nyheds- og aktualitetsprogrammer som var rettet mod et begrænset publikum.

Regional-radioens struktur er baseret på en administrativ opdeling af landet i 9 regioner med et produktionscenter og et eller flere underkontorer. Produktionerne ledes fra Helsingfors, men hver region har en regionalsender-ledelse.

Der udsendes 21 forskellige nyheds- og aktualitetsprogrammer hver dag: 15 på finsk, 5 på svensk og 1 på samisk. I 1978/79 blev der - på et år - sendt 3300 timers regionalradio-programmer, af hvilke 300 timer stammer fra eksperimentel-lokalradioudsendelser i Helsingfors. I øvrigt har man også påbegyndt eksperimentel regionaltelevision udsendelser. Herudover producerer regionalstationerne 1500 timers radio- og 100 timers fjernsynsudsendelser til de nationale udsendelser.²⁾

Udsendelsesstrukturen ser således ud:

- "regionaloversigt" man-fre kl. 11.40-11.50 i 12 områder.
- "regionalnyheder" man-fre kl. 17.20-17.30 i 15 områder.
- "lørdagsradio" kl. 13.00-14.00 i 10 områder.
- herudover ekstra aktualitetsprogrammer.

Endelig sendes der en gang om ugen et nationalt TV-program "indenrigsoversigten". Det kom første gang i september 1978, sendes over TV I fra Helsingfors, men produceres og redigeres regionalt. Programmet sendes hver mandag kl. 20.50-21.10, umiddelbart efter TV-nyhederne.

Udover regionalstationerne findes der i Helsingfors en eksperimentel lokalradio, Yleis Aikainen. Den har eksisteret i ca. 5 år og sender hver dag kl. 5.30-8.00 en slags serviceudsendelser med trafikmeldinger, biografister osv. og let musik.

Regionalradioernes opgaver er - iflg. bestemmelser for bolaget fra 1971

- at producere og sende regionale radio- og televisionsprogrammer på og fra forskellige virksomhedspunkter.
- at betjene nyhedstjenesten i rigsprogrammet (radio og TV)
- efter behov og mulighed at betjene Yleis-radioens øvrige programvirksomhed på rigsniveau.

Udviklingsplanerne går ud på at udvide regionalradioprogrammerne: fra 1981/82 vil der hver søndag blive sendt en times kulturprogram, der også omfatter sportsudsendelser. Derimod er der ikke mulighed for at øge den daglige sendetid (der som nævnt kun er på 2 gange 10 min.), selvom der er behov herfor, før regionalradioen får sit eget programmet, hvilket tidligst vil ske i 1985. Herudover er det hensigten fra 1981 at påbegynde lokalradio i Tammerfors og Åbo med morgenudsendelser fra kl. 6.30. Endelig er det hensigten at udbygge det regionale TV-udstyr, således at mængden af regionalt producerede indslag i rigs-nyhederne kan øges. På længere sigt skulle der herigennem blive mulighed for regionale TV-nyheder.

Radiovirksomheden i Norge³⁾ indledtes ligeledes i 1920'erne, hvor private radioselskaber 8 steder i landet producerede radioudsendelser. I 1933 fik NRK monopol på radiovirksomhed og overtog disse selskaber, hvorfra der fortsat blev sendt en del lokalprogrammer ved siden af rigsprogrammet.

Frem til 1957 var det NRKs politik at udbygge rigsprogrammet. Men fra 1957 er der blevet foretaget betydelige udvidelser af distriktsudsendelserne. I dag har NRK 12 distriktskontorer, der sender distriktsudsendelser 5 kvarter hver dag mandag-fredag, 35 min. om lørdagen samt lokale sportsnyheder søndag aften.

Der findes ikke nogen særlige bestemmelser for distriktsradioernes programvirksomhed, men i langtidsoversigten over NRKs økonomiske stilling 1975-85 (St. meld. nr. 80, 1973-74) findes der nogle generelle synspunkter om at det er "... distriktsendingernes opgave å dyrke og styrke distrikternes liv, deres demokratiske samliv og kulturelle egenart".

I samme langtidsoversigt refereres der nogle udbygningsplaner. Der har været to grundopfattelser: den ene gik ud på at satse på eksperimenter med "nærkringkasting", dvs. på forsøg der pegede frem mod en "kommuneradio", der dækkede et område med 10-50.000 indbyggere. Forslaget lagde vægt på at nærradioen skulle være i tæt kontakt med lokalområdet og satse på et "andet indhold og en anden form" end rigsprogrammernes, omend man dog understregede, at den skulle produceres professionelt og af journalistisk uddannede medarbejdere.

Den anden grundopfattelse gik ud på, at man skulle styrke den eksisterende distriktsradiostruktur; og det var den opfattelse, der sejrede. Iflg. den skal man i

første omgang styrke de nuværende distriktskontorer og udbygge ordningen, således at hvert fylke får en distriktsradio. I næste omgang skal man oprette lokalkontorer i distrikterne, lokalkontorer der både kan sende egne programmer og producere programmer til områdets distriktsradio. Imidlertid forudsætter denne ordning udbygningen af nettet for et program 2, hvilket ikke er umiddelbart forestående.

I Sverige⁴⁾ har der siden 1960 været decentral radioproduktion over hele landet; i begyndelsen produceredes udsendelserne af et antal regionalradioer. Snart rettedes interessen imidlertid mod lokalradio, med hvilken der gennemførtes flere forsøg i begyndelsen af 1970'erne. Efter en rigsdagsbeslutning i 1975 startede Sveriges Lokalradio Aktiebolag (LRAB) lokalradiovirksomhed fordelt på 24 lokalradioområder. Og i 1978 besluttede man sideordnet med lokalradioen at starte forsøgsvirksomhed med nærradio i 16 områder. Forsøget var fuldt udbygget i 1979 og er foreløbig blevet forlænget til medio 1982.

Lokalradioerne sender i følgende "vinduer" i P3 (hvoraf gennemsnitligt 72% af tiden blev udnyttet i 1978/79):

Hverdage	lørdage	søndage
6.00- 7.45	7.00- 8.00	8.00- 9.00
12.00-12.30		
17.00-18.00	17.00-18.00	17.00-18.00
		20.15-20.30

Dens programmæssige opgaver er at

1. meddela nyheter samt kommentera eller på annat sätt belysa händelser och skeenden och därvid ge den allsidiga information som medborgarna behöver för att vara orienterade och ta ställning i samhälls- och kulturfrågor,
2. stimulera till debatt kring viktigare samhälls- och kulturfrågor,
3. granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna samt spegla verksamheten inom sådana organ och inom andra sammanslutningar och föreningar,
4. tillvarata och utveckla ljudradions särskilda förutsättningar att ge upplevelser och stimulera fantasin och att därigenom ge möjligheter till inlevelse, engagemang och förströelse,
5. främja konstnärlig och kulturell förnyelse, bevaka och granska händelser och utveckling på kulturlivets olika områden samt i samspel med det övriga kulturlivet stimulera och förmedla olika kulturaktiviteter,
6. i skälig omfattning tillgodese olika intressen i fråga om bla. religion, kultur och

vetenskap,

7. ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter,

8. ta särskild hänsyn till olika grupper av handikappade". (Avtal mellan Staten och LRAB § 10).

Nærradioen adskiller sig radikalt fra lokalradioen: for det første produceres den ikke af ansatte journalister, men af "sådan lokal sammanslutning som är juridisk person och som bedriver ideell, politisk, facklig eller religiös verksamhet inom det område till vilket sändingen skal riktas". (Lag om försöksverksamhet med nærradio § 3). For det andet er nærradio-udsendelserne ikke underkastet den svenske radiolovs §§ 6 og 7 om upartiskhed og saglighed, om at tilgodese ytringsfrihed og informationsfrihed, hævde de demokratiske grundideer og princippet om menneskenes ligeværd og det enkelte menneskes frihed og værdighed. Endelig for det tredje er nærradioens dækningsområde meget mindre end lokalradioens: Senderne har, med en udgangseffekt på 20 watt, en effektiv senderadius på 5-10 km.

I løbet af 1981 er nærradioforsøget blevet vurderet, og man har besluttet at forlænge forsøgsordningen, foreløbig til medio 1982.

Som en slags reaktion mod nærradioforsøget har lokalradioen gennemført en øget udbygning af lokalsenderne, således at mobiliteten bliver større og muligheden for "allemandsradio" bedre. Fjernmålet er en særlig lokalradiokanal, et P4, som fjerner de nuværende begrænsninger i sendefloden. Dog er dette ikke nært forestående. Derimod er det tænkeligt, at der etableres en eller anden form for samordning af eller kompromis mellem lokal- og nærradioordningen.

Også i Danmark⁵⁾ kom regionalprogrammer i gang i 1960'erne, Omend med et meget begrænset antal sendetimer. Efter forskellige tilløb til forsøg på udvikling af disse programmer skete der noget afgørende i 1972, hvor radiatorådet d. 9. maj vedtog at etablere en provinsafdeling med hovedsæde i Århus omfattende radio og TV, landsprogrammer og regionalprogrammer i radio. Denne afdeling, som i de nævnte grundstrukturer stadig eksisterer, påbegyndte sin virksomhed d. 1. april 1973. Regionalprogrammernes sendetid blev udvidet fra 45 minutter ugentlig til 2 gange 30 minutter ugentlig. Målet var en bedre regional aktualitets-dækning og hensigten var at starte en udvikling henimod daglige regionalprogrammer.

1. april 1974 var provinsafdelingen udbygget til det nuværende niveau med i alt 8 regionalradioer i Østjylland (med provinsafdelingens hovedsæde i Århus), Nordjylland (Aalborg), Syd- og Sønderjylland (Aabenraa), Fyn (Odense), Syd- og Vestsjælland (Næstved), København, Bornholm (Rønne) og - som sidst tilkomne -

Midt- og Vestjylland (Holstebro). Den radiostruktur, der blev vedtaget i efteråret 1974, indeholdt en yderligere styrkelse af de regionale programmer. P2 blev lagt ind under P1, og P2's tidligere kanal skulle benyttes til at sende P3-stof, således at de regionale sendere i princippet kan bryde ind når som helst i sendetiden. Grundstrukturen for udsendelserne blev: 5 minutters nyhedsudsendelser kl. 6.30, 7.30 og 8.30; middagsudsendelser efter radioavisen, kl. 12.30-13.00; og aftenudsendelser før radioavisen, kl. 18.00-18.30. Denne strukturs ikrafttrædelsesdato var 1. april 1975.

Endvidere åbnede radioloven af 1973 mulighed for tilladelse til at iværksætte lokal radio- og fjernsynsvirksomhed v.hj. af kabelanlæg. Der blev på grundlag heraf etableret midlertidige forsøg i Varde (lokal-TV), Haslev (lokal-TV), Næsby ved Odense (lokal-TV), Ishøj (lokal-TV), Holmegård Antenneforening (lokal-radio), Farum Midtpunkt Service (lokalradio og -TV), og Brandbjerg Højskole ved Vejle (lokal-TV). Endelig blev der afholdt et forsøg med nærradio i Svendborg; dette forsøg blev iværksat af Båndværkstedet.

Imidlertid var der almindelig enighed om, at nytten af disse forsøg var begrænset. Hver for sig var de præget af mangel på medarbejdere og materiel. Og som helhed var de for tilfældige, spredte og dårligt evaluerede.

Dette var baggrunden for, at Folketinget i foråret 1981 vedtog en ændring af radio- og fjernsynsloven, som giver mulighed for i en 3-årig forsøgsperiode at gennemføre lokal programvirksomhed uden for Danmarks Radio, dvs. en slags dansk nærradio. Iflg. ordningen kan alle søge om at få tilladelse til drift af lokale radio- og fjernsynsstationer. Sendetilladelse vil bl.a. blive givet ud fra ønsket om at kunne opnå den bedst mulige belysning af forskellige programpolitiske muligheder. Ved redaktionens slutning (1. oktober 1981) er "udvalget vedrørende forsøg med lokal radio- og fjernsynsvirksomhed" netop blevet nedsat. Udvalget har afholdt sit første møde d. 28. september 1981, men det har endnu ikke udarbejdet kriterier for tildeling af sendetilladelse, endsige givet nogen sådan tilladelse. Der er fremkommet ca. 50 ansøgninger, men den første lokalstation ventes først igangsat i løbet af foråret 1982.

Andre europæiske lande.

Som sagt er det ikke kun i de skandinaviske lande, der i efterkrigsperioden er sket en decentralisering af de elektroniske massemedier.

I Den tyske forbundsrepublik⁶⁾ er den nationale radio delt op i radiostationer for hvert enkelt land i forbundsrepublikken. Disse forskellige "Länder-radioer"

gennemfører næsten uden undtagelse regionalradioforsøg. Således sender den Bayerische Rundfunk udsendelser for fem forskellige regioner samt for Stor-München. Süddeutsche Rundfunk indledte medio 1979 et 3-årigt eksperiment med et "subregionalt radioprogram". Og Norddeutsche Rundfunk har i 1979 udviklet en rammekonception for en regionalprogram-udbygning, der opfattes som den mest omfattende i Tyskland.

I Østrig er der 9 provinsradiostationer under Østrigs Radio (ORF), som både har programforpligtelser i forhold til lokalområdet og skal bidrage til det nationale program. I gennemsnit dækker provinsradioerne områder med 800.000 indbyggere. Desuden gennemføres der forskellige forsøg med videoproduktion etc.

I England gennemførte BBC i midten af 1960'erne en række forsøg med lokalradioer. Men da de konservative fik regeringsmagten i 1970 fremmede man i stedet private kommercielle lokalradioer (de såkaldte Independent Local Radios, ILR), som man oprettede 19 af. Hermed var det såkaldte duopol en realitet på lokalradio-niveau også. I dag findes der såvel en række BBC-organiserede lokalradioer som en række ILR-stationer. For begges vedkommende gælder det imidlertid at de dækker større geografiske områder end de danske regionalradioer. Dette kan være noget af forklaringen på, at der - så at sige ind imellem BBC og ILR - er oprettet et mindre antal "ægte" lokalradioer, dvs. radioer som sender til f.eks. et mindre bysamfund (jvf. i øvrigt artiklen i dette nummer af Ellen Ø. Andersen og Helle Baagø).

I Holland findes der i dag 6 regionalområder: Radio Fryslan, Radio Noord, Radio Oost, Regionale Omroep Zuid, Omroep Brabant og Stad Radio Amsterdam. De fire første hører under Hollands Radio (NOS), de to sidste er uafhængige; alle er de imidlertid ikke-kommercielle. Nogle af disse har rødder tilbage til tiden umiddelbart efter 2. verdenskrig. Selve strukturen er imidlertid i overensstemmelse med den hollandske radiolov fra 1967, som i visse grundtræk ligner den engelske duopol-situation. De regionale radioer dækker befolkningsgrupper fra godt 500.000 til knap 3 mio. indbyggere, og visse dele af Holland dækkes slet ikke af regionalstationer. Der er udarbejdet planer om en 10 års udvikling frem mod 23 regionalområder, der - bortset fra Ijssel Meerpolders' 59.000 indbyggere - omfatter mellem 350.000 og godt 1 mio. indbyggere. Endelig bør det nævnes, at der kendes flere eksempler på lokal piratradiovirksomhed, herunder forsøg med politiske lokalradioer i Amsterdam.

I Belgien havde man i 1979/1980 ca. 20 piratradiosendere, som man har forsøgt at legalisere ved at gennemføre en lovgivning der ligner Sveriges forsøg med nærradio.

Det er imidlertid nok i Italien - evt. sammen med Jugoslavien - man har

kunnet se den mest markante decentralisering af radio- og tv-mediet. Her legaliserede den italienske forfatningsdomstol i juli 1976 private radio- og tv-sendere. Resultatet er, at der i dag findes et 4-cifret antal lokale radio- og tv-stationer. Oftest er de kommercielle, men nogle af lokalstationerne er politiske, ofte repræsenterende grupper på den italienske venstrefløj (jvf. artiklen i dette nummer af Mogens Schmidt).

Til trods for de generelle ligheder mellem decentraliseringsprocessen i en række europæiske lande er der stor forskel på, hvordan de nationale politisk-administrative systemer har reageret på befolkningens kommunikationsbehov og på deres egne handlingsinteresser. I visse lande (f.eks. Italien og Belgien har (med et upræcist udtryk) det politiske klima betinget en decentralisering af (bl.a.) radiomediet ud fra befolkningsmæssige initiativer. Men i andre lande er de statslige reaktioner iværksat på et tidligt tidspunkt, hvor tendenserne endnu kun kunne registreres som latente behov, forskydninger i vælgeradfærd, "folkrørelser", statslige legitimationsbehov osv. Dette har i nogen grad været tilfældet i England, i højere grad i BRD og især i de nordiske lande.

Helt abstrakt kan man systematisere de mulige statslige reaktionsformer i følgende punkter:

- a. Imødekommelse af den generelle (kommunikations-) politiske udviklingstendens, f.eks. ved gennem en decentraliserende kommunikationspolicy at give de generelle udviklingstendenser og tilværelsesbehov redskaber at udtrykke og realisere sig med.
- b. Imødekommende modarbejdelse af den generelle (kommunikations-) politiske udviklingstendens, f.eks. ved gennem den decentraliserende kommunikationspolicy at kanalisere de fremherskende tendenser ind i statsligt hensigtsmæssige former.
- c. Forsøg på negativ modarbejdelse (dvs. modarbejdelse v.hj. af forbud) af udviklingstendenserne.
- d. Statslig passivitet.

Når der mht. decentraliseringen af radiomediet på det generelle plan kan iagttages en høj grad af lighed mellem de nordiske landes kommunikationspolitikker skyldes det nok, at de politisk-administrative systemer har muliggjort en ensartet reaktion på de generelle udviklingstendenser. Dels forudsættes der nemlig et politisk-administrativt system, der er handlingsdueligt, og der forudsættes et "politisk klima", som ikke er handlingslammende. Og dels forudsættes der, at det politisk-administrative system ikke er domineret af en traditionel borgerlig bestræbelse på at indskrænke den statslige indflydelse på samfundslivet, men at der er tradition og politisk mulighed for en socialstatslig intervention i samfundets materielle og ideologiske reproduktionssystem.

Hvad er årsagen til decentraliseringen af radiomediet?

Som det er fremgået af foregående afsnit, har man i mange vesteuropæiske lande kunnet iagttage en decentralisering af de elektroniske massemedier og især af radiomediet. Der er tale om processer, som er bemærkelsesværdige fordi de er næsten samtidige og fordi de rummer mange fællestræk fra land til land. Hvad er årsagen til denne omfattende vesteuropæiske proces?

Svaret på dette spørgsmål falder i nogle underafsnit: Først vil jeg eksemplificere de politisk-administrative interesser bag processen. Dernæst vil jeg vise, at denne interesse ikke er særlig ny. Interessen for public access og participation kan spores tilbage i den klassisk borgerlige filosofi; den er altså mindst lige så gammel som det borgerlige samfund. Men ikke alene har man opfattet participation som noget ønskværdigt. Man har også - og måske med større klarhed end i dag - påpeget en modsigelse i participationsønsket: Modsigelsen mellem personlig frihed og statslig orden.

Selv om ønsket om participation således ikke er nyt, så har det dog meldt sig med fornyet styrke i efterkrigsårene. I et tredje underafsnit vil jeg begrunde denne genopblussen, indtil jeg til sidst når frem til det, som jeg opfatter som fundamentet for hele decentraliseringsprocessen: De udviklingstendenser i de sociale kommunikationsbehov, som de vesteuropæiske samfunds udvikling har fremkaldt.

Men først tilbage til overfladen, til de tilsyneladende årsager: Det politisk-administrative systems ønske om at gennemføre en mediepolitik, der bl.a. implicerer en decentralisering af radiomediet.

Det politisk-administrative systems interesse for participation

At der i de politisk-administrative systemer i de europæiske lande i efterkrigsperioden generelt har været en stigende interesse for massemediernes funktion i den samlede samfundsmæssige proces og specielt for massemediernes som middel til participation er for mig at se indlysende.

Lad mig anføre ét eksempel: I referatet fra Europaråds-symposiet om "animation policy" i Lyons 19-22 sept. 1978 hedder det i et "forhandlingssammendrag", at hverdagen i de europæiske lande for mange mennesker præges af "økonomiske vanskeligheder, social opsplnitning, kulturelle handicaps, sammenkædet med mangel på kræfter til at organisere sit eget liv, det være sig som individer eller som medlem af et fællesskab"⁷⁾ Bl.a. skal "hele massekommunikationsapparatet"... (s.7) sættes ind mod denne misere. Målet er - upræcist og

optimistisk "...at udvikle en ny ånd af konstruktiv deltagelse i samfunds anliggender..." (s.4)

Det samme siges lidt tydeligere af J.A. Simpson i Europarådets udgivelse Socio-cultural animation (1978) ⁸⁾. Problemet, som er "...fælles for alle vore lande...", er "...en kulturkløft som (...) modvirker det arbejde med økonomisk, politisk og uddannelsespolitik, hvis mål er at tilføre vore samfund en højere grad af sandt demokrati, indbyrdes forståelse og lighed i muligheder." (s. 5) Hos Simpson er konflikten tydelig: Målet er at realisere det borgerlige samfunds klassiske utopi, sådan som den med nogen realitetssans blev formuleret af Kant og - med mindre realitetssans - reformuleret af Popper. Det er med Simpson's udtryk "...et "open Society" (...) hvor der er en mangfoldighed af dialoger baseret på, at buschaufførens og kirurgens, biskoppens og hippy'ens, industrilederens og arbejderkonens meninger og værdier vurderes lige højt." (s. 27)

Samtidig er det tydeligt, at denne utopi ikke umiddelbart lader sig realisere: "...det lader sig ikke benægte, at der er meget i det nuværende samfund - måske i de fleste menneskers psykologiske indretning i dag - konkurrenceelementer, eksklusivitet og hierarki-glæde - for slet ikke at nævne ufølsomhed og utålmodighed -som vil gøre fremskridtene mod at realisere dette ideal vanskeligt og besværligt." (s. 27)

Derfor gøres det til en statslig opgave at realisere utopien: "...regeringerne skal udforme en velafgrænset og tilstrækkelig politik for udviklingen af det socio-kulturelle fællesskab..." (s. 32) Men hermed er selvmodsigheden (mellem utopi og realitet) ikke blevet løst: den er alene transformeret til en politisk selvmodsighed gående ud på at politikens mål 'aktivt borgerskab', 'samfunds-participation' (...) kan kun vækkes til live (...) hvor individet klart kan se at denne handling har en reel indflydelse på de beslutninger, som påvirker det fællesskab som vedkommende lever i." (s. 26)) dementeres af politikens middel (nemlig at denne "samfunds-participation" iværksættes gennem et politisk administrativt tiltag).

Public access: Et klassisk dilemma

Interessen for participation er lige så gammel som det borgerlige samfund. Og trangen til at realisere idealet v.hj. af staten - hvorved middelt ødelægger målet - har samme alder og oprindelse.

Det dilemma, som er resultatet heraf, kan resumeres således: Der findes i det borgerlige samfund et utopisk ideal om det borgerlige samfund som "open society". Dette ideal modsiges imidlertid af nogle samfundsmæssige realiteter: objektive samfundsmæssige kræfter der griber ind i open-society-processerne, som

altså forhindrer beslutninger om fælles-udvikling alene på grundlag af borgernes moralsk begrundede interesser; og klasse modsætninger som hindrer at beslutninger træffes og realiseres alene på grundlag af fri meningsudveksling. Løsningen på dette dilemma er, at utopien gennemføres v.hj. af statsmagten - men dermed er utopien allerede blevet dementeret.

Dette er et klassisk borgerligt dilemma forstået således at det blev artikulert af de klassiske borgerlige filosoffer i det borgerlige samfunds fremvækstperiode. Når vi et øjeblik refererer hin klassiske diskussion er det for at understrege, at problemet er et problem for det borgerlige samfund som sådan, og for at få præciseret problemets grundelementer.

Det var Kant, der i 1788 i Kritik der praktischen Vernunft formulerede det utopiske ideal om det borgerlige samfund. Den borgerlige stats fundament er retsforholdene, som for at svare til idealet skal være karakteriseret på følgende to måder: Dels skal de udgøre en gensidig tvang som harmonerer med hver mands frihed ifølge almene love. Dels skal de alene udspringe af det frie offentlige ræsonnement.⁹⁾

Den moralske lov fører iflg. Kant gennem begrebet om det højeste gode som objekt og mål for den rene praktiske fornuft til "...erkendelse af alle pligter (...) ikke som sanktioner, d.v.s. vilkårlige i sig selv tilfældige forordninger, fra en fremmed vilje, men som enhver fri viljes væsentlige love for sig selv..."

Hvordan sker den kollektive artikulation af disse "enhver fri viljes væsentlige love for sig selv"? Gennem det frie, moralsk begrundede offentlige ræsonnement. Derfor er det offentlige ræsonnement statens grundlag; det går forud for staten og må ikke kunne gøres til genstand for statslige sanktioner. Publicitet er dets middel, thi publicitet er "det princip som alene kan garantere politikens overensstemmelse med moralen".¹¹⁾

Dette er samtidig en kritik af den feudale retsfilosofi, feks. af Hobbess klassiske formulering om "auctoritas non veritas facit legem" ("autoriteten, ikke sandheden laver loven") (jvf. Habermas s. 97). Klarest - som en slags parole - kommer standpunktet nok til udtryk i Reflexion no. 1401 (disse refleksioner er løsrevne forarbejder fra Kants ungdomsskrifter): "... På menneskenes rettigheder kommer det mere an, end på orden (og ro). Der lader sig stifte stor orden og ro v.hj.af almen undertrykkelse..."¹²⁾

Hvad er den samfundsmæssige forudsætning for Kants utopi? Ifølge Habermas at de, som utopien omfatter, faktisk fremtræder som moralsk frie, altså at den politiske offentligheds overensstemmelse med sin selvforståelse er sikret "...på grundlag af et herredømme-emanciperet og magtneutraliseret samfund af frit konkurrerende privatejere. Nemlig på den måde at de interesserede privatfolk som

er samlet til publikum - altså i egenskab af statsborgere - i det ydre opfører sig som om de i det indre var frie mennesker." (s. 104f).

En sådan forudsætning eksisterer for Kant i sidste halvdel af 1700-tallet - i hvert fald i en sådan grad, at han kan fremsætte sin utopi. Også fordi Kants retsfilosofi udtrykkeligt er utopisk, dvs. fremsættes i opposition til feudale herredømmeformer.

Men i første halvdel af 1800-tallet - hvor Hegel udformer sin retsfilosofi - er forudsætningerne ikke længere til stede. Efter min mening er der to grunde hertil: For det første er borgerskabet på vej til at erobre statsmagten; og derfor skal retsfilosofien ikke længere udformes som en oppositionel utopi, men som en realitets-filosofi for borgerskabets egen rets-praksis. For det andet dementerer samfundet i sin udvikling Kants utopi: Dels udvikles der et proletariat, som ikke indgår i den frie meningsudveksling mellem ligesindede. Dels sætter der sig - bag om ryggen på borgerfornuften - nogle tilsyneladende viljesløst fungerende kapitalistiske lovmæssigheder igennem. Hegel skriver om det første, at de enkelte borgere udvikler sig til en "...uorganisk menen og villen, og resulterer i en massiv vold mod den organiske stat." ¹³⁾ Om det andet fremhæver Hegel i § 200, at den "...i ideen indeholdte objektive ret for åndens særegenhed..." ikke harmonerer med den samfundsmæssige udvikling. Tværtimod: Denne utopi dementeres, fordi "...den af naturen - ulighedselementerne - frembragte ulighed mellem menneskene i det borgerlige samfund ikke blot ikke ophæver (den objektive ret for åndens særegenhed LQ), men producerer ud fra ånden, hæver den op til en ulighed hvad angår evner, dygtighed og endog intellektuel og moralsk dannelse..." ¹⁴⁾

Hvad er Hegels løsning på denne misere? Den er, at staten skal overtage garantien for fornuftens virkeliggørelse i en fuldkommen retfærdig orden. Staten substituerer den borgerlige offentlighed, og det meste af Hegels retsfilosofi er netop en argumentation for rimeligheden heraf, for at staten er inkarnationen af det borgerlige samfund. Således kan han konkludere om staten: "Staten er den sædelige idé's virkelighed, - den sædelige ånd, som den åbenbare, i sig selv tydelige, substantielle vilje, der tænker og kender sig selv og som fuldfører det som dens ved og for så vidt som den ved det." "Staten er som den substantielle viljes virkelighed, som den har i den særlige selvbevidsthed, der er hævet op til dens almenhed, det i og for sig fornuftige." ¹⁵⁾

Hermed har vi præciseret grundelementerne i det klassiske dilemma for det borgerlige samfund, som public access er et løsningsforsøg på: Det borgerlige samfund har et ideal om sig selv som "open society". På den ene side må dette ideal fastholdes, fordi det er et grundelement i det borgerlige samfunds selvforståelse; på den anden side dementeres det af det borgerlige samfunds realiteter

(og her er Hegel, som vi har set, langt mere realitetsnær end de mange senere borgerlige filosoffer og ideologer, der hævder en overensstemmelse mellem de kapitalistiske kræfters "frie spil" og "open society"-idealet). Og "løsningen" - at staten substituerer den borgerlige offentlighed - er netop i sig selv et brud på idealet om det offentlige ræsonnements ukrænkelighed.

Baggrunden for den aktuelle kommunikationspolitiske interesse for participation

Hvorfor er den klassiske problematik genoptaget i efterkrigsperioden i form af løsningsstrategier, der vækker klare mindelser om Hegel? Og hvorfor er der sket en vækst i det politisk-administrative systems interesse for kommunikationspolitik, bl.a. i en participatorisk orienteret retning?

Heribert Schatz nævner i artiklen "En teoretisk relationsramme for forholdet mellem politik og massekommunikation"¹⁶⁾ følgende grunde:

"- det voksende problemtryk på det politisk-administrative system, der igen er et resultat af et stadig stigende forventningsniveau hhv. interventionsbehov i den socioøkonomiske omverden ved en samtidigt faldende selvreguleringskapacitet;
- den - i forhold til de offentlige udgifter - faldende tilstrømning af materielle og immaterielle ressourcer hhv. den tiltagende tendens til selvblokering, der følger af voksende udtømning (fiskal krise, legitimationskrise);
- en ikke ubetragtelig "rationaliseringsreserve" i det politisk-administrative systems storbureaukrati, der imidlertid ikke ved den foreliggende interesse- og magtstruktur kan blive frisat.

Hertil komme ikke alene for Forbundsrepublikken Tyskland

- en indenpolitisk skakmat-situation ved en samtidig polarisering på den politiske scene, som (...) i mindre omfang er kendetegnet ved opløsningen af den sociallibérale grundkonsensus som ved skærpede magtkampe mellem de politiske partier, forbundet med frygten for en tiltagende radikaliserings af politiske randgrupper." (s. 82f)

Men udover denne generelle karakteristik af baggrunden for den øgede kommunikationspolitiske interesse skal jeg - specielt mht. decentraliseringstendenserne - fremhæve den tendens til skabelse og forøgelse af samfundsmæssig uensartethed og opsplnitning, som bl.a. Bellmann m.fl.¹⁷⁾ fremhæver.

De skriver - og lad mig understrege at det følgende ikke står i stedet for empiriske undersøgelser, men alene må opfattes som et hypoteseagtigt udgangspunkt for empiriske analyser - at den gængse opfattelse af kapitalismens udvikling går ud på, at kapitalismen skaber en stadig større grad af ensartethed. Denne

opfattelse er relevant for mange samfundsmæssige fænomener; men for en analyse af regionaliseringstendenser er den utilstrækkelig.

I forbindelse med den slags analyser forekommer det mere givtigt at fokusere på den kapitalistiske udviklings skabelse og genskabelse af uensartethed. "Forsøger man at forstå provinsialiseringprocessen ud fra systematiske synspunkter, kan man iagttage to modsatrettede historiske tendenser", skriver Bellmann mfl.; "dels den ulige udbredelse af den kapitalistiske produktionsmåde i forskellige regioner, dels den stadige frembringelse af nye uligheder grundet denne produktionsmåde selv". (s. 64).

Baggrunden for denne geografiske ulighed er for det første den generelle kapitalistiske koncentrations- og centraliseringstendens med deraf følgende centerdannelser, populationsvandring og regionale funktionsændringer. Derudover må man nævne kapitalismens udbredelse i overensstemmelse med konkurrencens lovmæssigheder, som bla. begunstiger de områder, der tilbyder de bedste kapitaliseringsbetingelser, dvs. muliggør den størst mulige reduktion af den specifikke kapitalens kostpris. Her tæller faktorer som trafikale betingelser (beliggenhed i forhold til specifikke kapitalers råstoffer, underleverandører; infrastrukturudbygning), geologiske og klimatiske forhold, skatteforhold, lønniveau etc.

Herudover er de såkaldte agglomerationstendenser vigtige: At der er fordele for de enkelte virksomheder ved en sammenklumpning af mange industriforetagender i en region p.gr. af de hermed forbundne stordriftsbesparelser, lokaliseringsbesparelser og urbaniseringsbesparelser. (s. 68 f).

Dog er der også kræfter, der trækker i retning af decentralisering: Med den voksende sammenklumpning stiger transportomkostningerne, grundpriserne og arbejds lønningerne. Disse gensidigt modvirkende tendenser frembringer den nævnte ulige og aldrig stabiliserende udvikling.

Denne mangel på stabilitet har også et konjunkturt udtryk: Generelt sagt sker der p.gr. af lønstigninger i opsvingsfaser en udflytning af arbejdsintensive virksomheder fra de lønførende centre ud i og en nyoprettelse af "svagt funderede" virksomheder i periferien. Men i nedgangsfaser rammes provinsen hårdest p.gr. af de arbejdsintensive virksomheders konkurrence-svaghed og de nyanlagte industriers manglende konsolidering.

Endelig må man i denne generelle samfundsmæssige identifikation af provinsen nævne den regionale funktionsspecialisering, som i de udviklede kapitalistiske lande med interventive stater både har nået et nationalt niveau og en statslig iscenesættelse. Således resulterede den stærke og ulige udvikling i BRD i efterkrigsperioden i konflikter og modsigelser, som på et statsligt niveau udtrykte sig i "voksende koordinerings-nødvendigheder".

I løbet af 1960'erne skete der iflg. en artikel af Funk m.fl. ¹⁸⁾ en funktionalisering af det naturlige grundlag og af de historisk forhåndenværende samfunds-rumlige strukturer for værdiøgningsprocessen, en funktionalisering der efterhånden ophævede den traditionelle modstilling mellem "det landlige rum", der som "naturlig" idyl stod over for industri- og storbyregionerne. I stedet trådte en specifik rumlig differentiering, der ikke kunne rummes inden for den traditionelle by-land modsætning.

Hvad angår provinsen har de anførte udviklingstendenser markante konsekvenser: De fremkalder identitetsændringer, dvs. ændringer i de regionale befolkningsgruppers selvforståelse; og de griber ind i befolkningens traditionelle tilværelsesmønstre, beskæftigelsesmæssigt, politisk-administrativt og kulturgeografisk.

Og derudover er der sket en teknologisk udvikling, som har sat focus på reproduktionen af naturen, såvel den menneskelige (ændrede arbejdsbetingelser, konsummønstre, kulturvaner, transportbetingelser etc.) som den ydre (forurening, ressource-udnyttelser, a-kraft...). Og endelig er kvinderne i stort antal blevet lønarbejdere med heraf ændrede private reproduktionsbetingelser, kønsroller etc.

Hele denne komplekse udviklingstendens, som jeg her allerhøjest har skitseret, har frembragt en ny type befolkningsinteresser, som ikke modsvarer de traditionelle klasseinteresser, men snarere kunne kaldes reproduktionsinteresser. Deres grundlag er ikke (kun) lønforhold, men (også) menneskelige, geografiske og administrative reproduktionsforhold. De aktive "bevægelser" (beboerbevægelser, kvindebevægelser, a-kraft-bevægelser, borgerlister osv.) er kun det synlige udtryk for disse tendenser. Nedenunder ligger - antager jeg - brede befolkningsbehov, som (endnu) ikke har fået nogen aktiv artikulationsform.

Politisk-administrative handlingsinteresser

Hvilke kommunikationspolitiske konsekvenser har de skitserede udviklingstendenser?

For det første fremkalder disse tendenser nye befolkningsmæssige kommunikationsbehov. Disse kan - i mindre omfang - udtrykke sig manifest (som lokalaviser, nærradioer, kommunikation i og fra de store folkebevægelser, osv.); men først og fremmest udtrykker de sig latent, f.eks. i tilbagegangen for de - i første omgang sejrende - lokal-monopolaviser, som har udviklet sig fra partiaviser til altfavnende, holdningsløse omnibusaviser, og som - antageligt netop p.gr. af deres manglende stillingtagen - har haft oplagsmæssig tilbagegang. De har ikke været sensitive over for de ny former for befolkningsbehov, for seksuel frigørelse, for

stillingtagen i reproduktionssammenhænge ("bolighajer" etc.), for bureaukratiseringskritik etc.; dette har sensationsaviserne (i Danmark især Ekstra-Bladet) omend nok så overfladisk og forvrængende levet højt på.

For det andet fremkalder tendenserne øgede interesser i det politisk-administrative system for indflydelse på massemedierne. Dette udtrykker sig i forskellige former for mediepolitik. Men det udtrykker sig efter min mening også i decentralisering af de offentlig-retslige medier. Idealet om en uafhængig, systemkritisk presse forhindrer nemlig en direkte statslig indgriben i eller indflydelse på den privatejede presse. Men et middel til indflydelse på kommunikationsforholdene i forhold til de privatejede lokale avismonopoler er et offentligt retsligt supplement til lokalmonopolerne. Hertil er lokalradioerne et middel, der ikke fungerer som egentlig konkurrent om markedet, men som et slags korrektiv til lokalmonopolet.

For det tredje fremkalder udviklingstendenserne øgede interesser i det politisk-administrative system for legitimationspolitiske tiltag. Der opstår et behov for at forøge den såkaldte "konsensudannelses-kapacitet", for at styrke befolkningens identifikation med samfundet og for at fremme masse-loyaliteten. Og alt dette kan bl.a. tilgodeses med en decentraliserings-politik. Det er et systemteoretisk udsagn, at det politisk-administrative systems prægningseffekt øges ved decentralisering, og således må man antage, at kommunikationssystemets konsensudannelseseffekt øges ved decentralisering af de offentlig-retslige medier. Samfunds-identifikationen kan bl.a. fremmes v.hj. af en identifikation med det lokale, traditions-prægede område, og det vil sige v.hj. af en ideologisk reproduktion inden for det lokale områdes grænser. Og masse-loyaliteten - på tværs af classeskel, interessegrupperinger - kan fremmes v.hj. af "public access", som netop er reartikuleringen af det klassisk borgerlige ideal om et moralsk begrundet og indflydelsesrigt offentligt ræsonnement mellem borgerne.

I St. meld. nr. 80 "Om Norsk rikskringkastings økonomiske stilling 1975-1985" sammenfattes mange af de sidstnævnte elementer. Det er NRKs opgave "å styrke den nasjonale enhet og styrke det enkelte lokalsamfunn" (s. 2, min understregning), og det gøres på følgende måde: "Mens rikssendingene bl.a. skal bidra til å binde nasjonen sammen og bringe de enkelte distrikter inn i nasjonens bevissthet, er det distriktssendingenes oppgave å dyrke og styrke distriktenes liv, deres demokratiske samliv og kulturelle egenart." (s. 3) Og udover denne integrative og samfunds-identifikatoriske opgave skal idealet om det offentlige ræsonnement fremmes: Kringkastings-funktionen "...blir en del av utviklingen av et levende demokrati, der alle mennesker og alle deler av landet bør kunne vite at de er med å rå over sin egen skjebne og sitt eget samfunn." (s. 3)

Politiske holdninger bag decentraliseringsprocessen

Som jeg har prøvet at vise, kan der fremdrages nogle samfundsmæssige tendenser, som generelt for det politisk-administrative system skaber en forøget interesse for en decentralisering af radiomediet med henblik på konsensusforøgelse og participation.

Men bagved disse tendenser finder man nogle tilsyneladende vidt forskellige motiver:

I Finland betoner programdirektør Pekka Silvola lokalradioens stabiliserende og traditions-vedligeholdende funktion: "För at kunna besvara speciellt den internationella masskulturens utmaning bör det nationella radiobolaget målmedvetet utveckla och öka ett programutbud, som ger uttryck för den särpräglade, nationella kulturen." Derfor bör lokal-sendingerne prioriteres højere: Tyngdepunktet skal ligge på "...region- och delkulturerna, i vilka döljer sig vår nationella kulturs grund och rikedom." Den vigtigste opgave for lokalradioen er at "...berätta för "nära bekanta om nära och bekanta saker"." (Yleisradio 1978-79 s. 3f).

I Sverige fremhæver en arbejdsgruppe fra LRAB i et forslag til udviklingsplan for lokalradioen det aktiverende og samfundsudviklende fremfor det stabiliserende og traditions-vedligeholdende. Man fremhæver de generelle samfundsmæssige koncentrationsprocesser og specielt koncentrationen inden for pressen og slutter heraf, at der er skabt et øget behov for "ett lokalt forum för information, dialog, debatt och kulturyttringar." (Mine understregninger). Man resumerer det klassiske (Kantske) ideal: "I en demokrati bör människan vara subjekt"; og man fastslår, at dette ideal ikke opstår af sig selv men må skabes gennem statslige tiltag, der tilsigter en decentralisering, en øget participation og en uddannelse af borgerne til at omgås medierne.

To politiske grundholdninger

I de nordiske landes kommunikationspolitik kan man udsondre to politisk betingede reaktioner på de ovenfor skitserede fællessamfundsmæssige udviklingstendenser: En borgerlig og en socialdemokratisk. I debatten mellem disse to politiske holdninger genfinder man argumenterne fra Kant og Hegel: De borgerlige partier tilstræber en realisering af open society-idealet uden om statsmagten. Der skal blot skabes rammer for den samfundsmæssige kommunikation, der er så åbne som muligt - så vil idealet realisere sig af sig selv. Hertil kommer en forventning om, at en sådan åbenhed vil fungere traditions-bevarende.

Kritikken af denne holdning svarer til Hegels Kant-kritik: Holdningen er naiv, fordi den enten er blind for eller er et knæfald for de "objektive lovmæssigheders" særdeles udemokratiske spil. Den glemmer med andre ord, at den kapitalistiske realitet ikke svarer til det borgerlige samfunds ideal om sig selv.

Socialdemokratiet tilstræber en realisering af open-society-idealet ved hjælp af statsmagten. De objektive samfundsmæssige kræfter - konkurrence, koncentrationstendenser etc. - ville, hvis de frisattes, dementere det Kant'ske demokrati-ideal. Ergo må der indsættes en samfundsmæssig modmagt mod koncentrations-tendenser m.v., og denne modmagt er staten. Hertil kommer en forventning om, at den statslige indgriben vil fungere aktiverende og samfundsudviklende.

Kritikken af denne holdning svarer til kritikken af Hegel: Socialdemokratiet forvandler staten som produkt af det borgerlige samfund til et selvstændiggjort subjekt. Hermed sker der en refeudalisering, et tilbagefald til Hobbes' lovprisning af autoriteten, der står i strikt modsætning til idealet om det ukrænkelige og autonome offentlige ræsonnement.

Nærradio og lokalradio - de bagvedliggende politiske holdninger

Som et eksempel på de politiske meningsforskelle konsekvens for decentraliseringspolitikken skal jeg kort skitsere de to nuværende svenske decentraliseringsstiltag: Nærradioen, som er et udtryk for en borgerlig mediepolitik; og lokalradioen, som er et udtryk for en socialdemokratisk mediepolitik.

Lokalradioen blev realiseret i 1975 i kraft af det daværende socialdemokratiske flertal i Rigsdagen. De 24 lokalradioer, som udgør Sveriges lokalradio, ligner på mange måder de danske regionalradioer, bortset fra at de har præcisere programpolitiske opgaver og er mindre bureaukratisk organiseret. Deres officielle opgaver er at aktivere borgerne, gennemføre en kritisk overvågning af myndigheder, organisationer og virksomheder og bidrage til øget lighed mellem ulige befolkningsgrupper. Denne mediepolitik må nok siges at være socialdemokratisk: Ved en centralt igangsat og præcist defineret massekommunikativ offensiv ønsker man at præge samfundsudviklingen: hæve det "ideologiske niveau" i udkantsområderne (set fra det politisk/administrative centrum); udvikle lokaldemokratiet. Den nærliggende og også ofte brugte indvending er, at en sådan mediepolitik udtrykker en formynderisk holdning. At man, med en sådan fremgangsmåde, ikke udvikler, men indskrænker den reelle demokratiske selvbestemmelse i lokalsamfundet.

Da det politiske flertal skiftede i 1978 besluttede de borgerlige partier i

Sverige følgelig at skabe et alternativ til lokalradioen. Resultatet var en nærradioordning, der foreløbig fortsætter til sommeren 1982. Nærradioen fungerer på den måde, at man har opstillet 16 sendestationer rundt omkring i Sverige. Herfra kan alle slags ikke-kommercielle foreninger - politiske, religiøse, faglige, idræts etc. - sende radioprogrammer uden at skulle overholde andre bestemmelser end dem i den almindelige straffelovgivning. Til betingelsen om, at den producerende forening skal bedrive "ideell, politisk, fackling eller religiös verksamhet (lovens § 3) foreslår man kun én yderligere klausul i den betænkning, som nærradiokomiteen for nylig har afgivet: At foreningen for at blive godkendt skal have eksisteret i mindst 1 år og være af lokal karakter. Man ønsker altså ikke - med et eksempel, som betænkningen selv anfører - fremover at godkende en lokalafdeling af arbejdsgiverforeningen. Og man godkender ikke foreninger der er blevet oprettet alene med henblik på at producere radio. Det skal være "ideelle" foreninger, som man siger i Sverige.

Målet er frihed og mangfoldighed. "Det er med privatradioen i Italien som med den svenske nærradio", står der i en introduktionspjece, som nærradiokomiteen har udgivet - og som i øvrigt med sin henvisning til Italien ufrivilligt gør opmærksom på medaljens kaotiske og kommercielle bagside: "den ene halve time ligner ikke den næste."

Er dette mål blevet nået? I nogen grad. I princippet fungerer ordningen sådan, at et stort antal indbyrdes uafhængige foreninger i samme lokalområde får sendetilladelse på bestemte tidspunkter i ugen. Men i realiteten dominerer en række religiøse foreninger. I landsgennemsnit udfylder de ca. halvdelen af sendetiden, og feks. i Mora er det udelukkende religiøse foreninger, der producerer udsendelser. I storbyerne - især i Stockholm, og til dels i Göteborg - har discoforeninger fået en dominerende placering. Deres programmer går stort set med præsentation af de nyeste amerikanske plader - uden nogen kommerciel bagtanke, forstås!

Sædvanligvis bliver der rettet følgende indvendinger mod nærradioerne: Der kan ske en kommercialisering, hvilket er mest udpræget i nærradioerne i de større bysamfund, hvor konkurrencen mellem de deltagende foreninger er mest markant, og hvor flere foreninger med kommercielle interesser (discoforeninger m.v.) deltager. Der kan ske en professionalisering, fordi større og mere velhavende foreninger ansætter professionelle medie-folk, der ikke er forpligtet på programregler, men alene på at "få budskabet ud". Der kan ske et foreningstryk, således at stærke foreninger sætter så mange ressourcer ind i radioproduktionen, at svagere foreninger ikke kan klare sig: I stedet for at tilsikre lige muligheder for at ytre sig offentligt forøger nærradioen ulighederne. Og der kan ske en idyllisering: Især i

homogene, ikke-urbaniserede områder kan lokalforeninger gå sammen om at producere tradionaliserende programmer, programmer der overbetoner den lokale harmoni på bekostning af eksisterende modsætningsforhold.

En hel del socialdemokrater i Sverige har fremført en tilsvarende kritik: Nærradioen repræsenterer en blåøjet idealisme, hedder det. På kort sigt ser ordningen tillukkende ud. Men på langt sigt indebærer den den stærkes ret. Meget uindpakket, ja måske selvudleverende, har den socialdemokratiske chefredaktør Stig Hadenius på et seminar i Umeå fornylig fremført sådanne indvendinger: "Jeg synes overhovedet ikke at det er så godt at man har lokket en masse dicomusik frem, selv om der findes nogle, der vil have dette. Det svarer ikke til mit begreb om ytringsfrihed. Jeg synes at vi skal stå vagt om det gamle folkeopdragelsesideal." For, som Stig Hadenius argumenterer: "Pådutter man ikke bare gennem nærradioen et antal foreninger en pseudobeskæftigelse? Lokker man dem ikke til en eller anden slags virksomhed, som slet ikke er så nyttig?" Nej, medierne har en ganske anden opgave. De skal, som Hadenius siger, "virke for et uddybet demokrati". Og det gør man efter hans opfattelse ikke ved at sende, hvad mange vil have og hvad man selv tror er nyttigt eller sjovt, men ved "at informere, kommentere, granske og stå til rådighed for gruppekommunikation." Altså de opgaver som den svenske lokalradio opfylder.

Den borgerlige og socialdemokratiske holdning i det danske regionalradiosystem

Det danske regionalradiosystem var et kompromis mellem Socialdemokratiet og de borgerlige partier, især det liberale venstre. Vi genfinder med andre ord den refererede politiske diskussion fra Sverige, blot her "forklædt" i en fællesløsning. At kompromisset har haft omkostninger, det ved de journalister, teknikere og administratorer, der arbejder i den danske regionalradio. Arbejdsgangen præges dagligt af regionalradioens strukturelle kompleksitet med beslutningsprocesser og administrative processer på og mellem tre niveauer: Den enkelte regionalradio, provinsafdelingen i Århus og DR i København. At de enkelte niveauer i hierarkiet oven i købet inkarnerer de forskellige politiske holdninger - provinsafdelingen som udtryk for den borgerlige politik, regionalstationerne som udtryk for den socialdemokratiske - gør selvsagt ikke det daglige arbejde lettere.

Lad os, for at fremdrage disse holdninger og deres konsekvenser, et øjeblik se på tilblivelsen og udviklingen af regionalradiosystemet i Danmark.

Socialdemokratiet var modstander af at regionalradioerne skulle organiseres i en særlig afdeling, provinsafdelingen. Målet var i stedet en række regionalstationer, der direkte var anknyttet til Danmarks Radio.

Jeg mener at kunne spore to begrundelser for denne holdning. I slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne var målet decentralisering med henblik på en national homogenisering. Det opfattedes som forkert, at samfundet på forskellig vis var hierarkisk struktureret med centrum i København. Ergo skulle også Danmarks Radio ud i regionerne. Der er imidlertid også noget der tyder på, at denne udjævningsbestræbelse blev suppleret med en anden form for homogenisering, nemlig den at der skulle udsendes repræsentanter for det statslige og kulturelle centrum for at udvikle og hæve niveauet i den tilbagestående provins.

Jeg opfatter den delbetænkning, som den socialdemokratisk nedsatte radio-kommission udsendte i 1968, som udtryk for disse sammenfaldende bestræbelser. Heri gjorde man decentraliseringstendenserne til en anfægtelse af den centralt organiserede DR, og man pegede på, at der faktisk rundt i landet fandtes et rigt erhvervs- og kulturliv. Det må derfor, konkluderede man, "...skønnes hensigtsmæssigt permanent at placere fast heltidsansatte medarbejdere i disse miljøer, således at de kan lære personer og institutioner at kende på nært hold og etablere en vekselvirkning mellem radioens udsendelser og de forskellige landsdeles dagligliv og kulturliv." 19)

Knap 10 år senere var der sket en tendensforskydning. Nu pointerede Socialdemokratiet kraftigere de regionale områders progressivitet. Regionalradioen skulle derfor ikke så meget være bidrag til en "kulturel udviklingshjælp", som den skulle være de lokale samfunds redskab for et selvstændigt politisk liv. Man foreslog således i 1975 - i et forslag til radiolovsrevisionen, der ikke blev til noget - at nedtone provinsafdelingen og i stedet gøre de 8 regionalstationer til selvstændige offentlige institutioner, der skulle ledes af hvert sit amtskommunale regionalradiatoråd. Begrundelsen var, at "...en sådan virksomhed ville kunne betyde en væsentlig styrkelse af demokratiet på det lokale plan. Man ville fremme kommunikationen såvel mellem det lokale styre og borgerne som mellem borgerne indbyrdes." 20)

Heroverfor stod de borgerlige partier, for hvem provinsen først og fremmest var et bolværk mod det forfald af dannelsesidealer, som man fandt i metropolen. De kulturelle og moralske normer, den sunde og uspolerede sædelighed, fandt man i provinsen; ikke som folkelivet i de enkelte regioner, men - først og fremmest - i omgangsformerne hos det provinsielle borgerskab.

Derfor var hovedmålet fastholdelsen af provinsen som ideologisk helhed - i modsætning til Socialdemokratiets folkelivsorienterede partikularisering. Hermed slog man to fluer med et smæk: Ved at betone den provinsielle helhed betonedede man det provinsielle borgerskabs ideologi; det er borgerskabet der sidder i de provinsielle metropoler, Århus, Odense etc. Men ved at betone helheden gjorde

man også det provinsielle bolværk så stærkt og trægt som muligt i forhold til den metropole "modernisering".

Konsekvensen var et ønske om en stærk provinsafdeling som organiseringscentrum for regionalstationerne; gerne så man en selvstændig institution, da man herved kunne forfølge et andet mål: At påføre monopolet DR konkurrence. Således spurgte Bendix fra det konservative folkeparti i 1967 den socialdemokratiske kulturminister om hun ville pålægge den allerede omtalte radiokommision "... at undersøge mulighederne for at styrke den interne konkurrence ved at opbygge program 2 i TV som et selvstændigt program baseret på provinstjenesten"?

Den tydeligste begrundelse for de borgerlige partiers decentraliseringsønske gav nok Arne Christiansen fra det liberale venstre, da han i 1974 deltog i en folketingsdebat om et radiolovsforslag, som den daværende venstreregering havde fremsat (og som ikke blev til noget). Her nævnte han eksemplet "Børnemagt", som iflg. Arne Christiansen bestod af "... en håndfuld københavnske børn", der "via DR (var) kendt fra Skagen til Gedser". Den metropole fejludvikling, kort sagt. Heroverfor stillede han det sunde, men tavse flertal, der er tavst, "...fordi de ikke i samme grad kan komme til orde som de mere mediebevidste, der jo hidtil har været inden for behagelig geografisk rækkevidde. Men nu er decentraliseringen heldigvis begyndt."²²⁾

Resultatet blev et kompromis. Man enedes om dels at tilstræbe en høj grad af decentralisering ved at foretage en distriksinddeling der så vidt mulig skulle tilsvare den amtskommunale inddeling. Men dels skulle distrikterne underordnes en provinsafdeling, hvis provinschef besidder en - for programchefer - stor magtposition i DR. Dvs. en organisatorisk pyramide med stor tyngde i toppen, f.eks. i modsætning til den svenske, socialdemokratisk organiserede, lokalradiostruktur, hvis tyngde ligger i pyramidens fundament, og hvis top hovedsagelig har organisatoriske funktioner.

Det danske forsøg med lokal radio- og fjernsynsvirksomhed.

I maj 1981 vedtog det danske folketing på initiativ af Socialdemokratiets Kulturminister Lise Østergaard en ændring af loven om radio- og fjernsynsvirksomhed.

Ændringen gik ud på at gennemføre et forsøg med lokal radio- og fjernsynsproduktion uden om Danmarks Radio, og det er tanken at forsøget skal vare i 3 år. I øvrigt er retningslinjerne for forsøget få. Det område, der dækkes af forsøget, skal kunne betegnes som et "lokalt område", står der i bemærkningerne til

lovforslaget. Dvs. større end en karré og mindre end feks. et amt. Og programmerne skal både kunne spredes ved hjælp af radioanlæg og kabelanlæg. Endelig lægges der vægt på at forsøgsrækken skal evalueres såvel teknisk som programpolitisk. Derfor skal man sætte en række forskellige forsøg i gang, så der bliver noget at sammenligne: Forsøg der er forskellige med hensyn til teknik og geografisk placering og omfang og forskellige hvad angår formen for organisering af producenterne og den programpolitiske målsætning.

Det bemærkelsesværdige ved det danske lokalradioforsøg, som på mange måder ligner den svenske nærradio, er at initiativtageren er socialdemokratisk kulturminister. Så meget desto mere påfaldende som det danske lokalradioforsøg ikke er præcisere i sine målsætninger og rammer end den svenske nærradioordning. Tværtimod.

Loven om og bemærkningerne til det danske lokalradio- og fjernsynsforsøg er bemærkelsesværdige derved, at der for det første eksplicit gives mulighed for lokal programvirksomhed uden for Danmarks Radio. For det andet stilles der ikke krav til de kommende producenter af lokalradio (herved adskiller man sig mht. mangel på præcision fra nærradioen); foreningerne kan være erhvervsmæssigt organiseret, f.eks. som aktieselskaber; og de kan være oprettet specielt til lejligheden. For det tredje opstilles der ikke nogle programpolitiske kriterier for at opnå sendetilladelse; det er alene et krav, at programmerne ikke indeholder - eller finansieres ved hjælp af - reklamer. Og endelig for det fjerde forudsættes der en betydelig lokal finansiering af forsøgsvirksomheden. Selv hvis ønsket om et samlet forsøgsbeløb på 6 mio. kr. skulle gå igennem (og det er der for indeværende tvivl om), er pengene små: To mio. kr. om året i tre år som bl.a. skal bruges til at finansiere en fornuftig forskningsevaluering af forsøgene. Det er med andre ord givet, at de lokale initiativer skal ud og skaffe penge selv, og der siger det sig selv, at et aktieselskab med rod i eksisterende erhvervsvirksomhed har bedre muligheder end en såkaldt græsrodsorganisation.

Den tidligere nævnte Stig Hadenius ville, efter alt at dømme, ikke have været tilfreds. Man bryder DR's monopol. Man giver gennem det svage statslige finansieringsgrundlag de ressourcestærke grupper en fortrinsstilling. Og man åbner - ved ikke at stille programpolitiske krav - for et "manchesterliberal massmediesyn", som Hadenius sagde i Umeå. Det var da også påfaldende under behandlingen i folketinget at de borgerlige partier mobiliserede en høj grad af velvilje over for lovforslaget.

Hvad er konsekvensen? At socialdemokraterne i Danmark har sat et borgerligt nærradioforsøg i gang? Nej. Konsekvensen er at man har udsat afgørelserne. Man har ikke taget den svenske diskussion endnu. Den vil blive ført i månederne

op til forsøgsordningens praktiske start, og den vil endnu engang - først og fremmest - komme til at dreje sig om dilemmaet: Liberalisme eller statskontrol? Denne diskussion vil i høj grad kunne komme til at strukturere forholdet mellem forsøgsdeltagere og forsøgsudvalg. Deltagerne har allerede på et fællesseminar henstillet, "at der under alle omstændigheder gives sendetilladelse til samtlige ansøgere", der opfylder nogle generelle retningslinjer, som først og fremmest skal udelukke kommercielle interesser. Heroverfor er det meget tænkeligt, at udvalget vil vælge en mere restriktiv linje: De styringsmekanismer, som ikke er indbygget i loven, vil kunne blive udformet af dem, som er sat til at administrere loven. Feks. er det nærliggende, at udvalget lader sig inspirere af Mediekommisionens radio- og TV-udvalg, som angående forsøgsrækken har anbefalet, at "...forsøgenes kvalitet prioriteres over deres blotte antal." Hvis det bliver udvalgets vej, så ligger der en delikat og farlig opgave for: Udarbejdelsen af specifikke kvalitetskriterier for de fremtidige forsøg!

I næste omgang vil modsætningerne imidlertid kunne trænge ind i såvel gruppen af forsøgsdeltagere som i udvalget. Hvis der er udsigt til igangsættelse af tilladelse for flere indbyrdes uafhængige - og potentielt konkurrerende - forsøg i samme geografiske område, så er det unægtelig fristende at appellere til en styringsinstans om at forbyde "den anden", dvs. konkurrenten. Den oprindelige, måske lidt naive, liberalisme vil i så fald være brudt, og enheden mellem ansøgerne (som har manifesteret sig i det nævnte fællesseminar) vil kunne blive bragt i fare. Men også i udvalget vil der opstå diskussioner: Mellem medlemmer, der repræsenterer kommercielle interesser, og medlemmer, der repræsenterer en mere socialdemokratisk orienteret styringsideologi. Og skinargumenterne vil vælte frem: Dem der repræsenterer kommercielle interesser vil påberåbe sig ædel liberalisme. Dem der ønsker styring vil feks. henvise til hensynet til overskuelighed og forskningsevaluering. Midt imellem står de i politisk forstand liberale medlemmer i dilemmaet mellem "kræfternes frie spil" og en - for dem selv ideologisk uønsket - styringsindsats.

Fungerer decentralisering som legitimationspolitik?

Jeg har i denne artikel refereret den udbredte tendens til at decentralisere radiomediet. Jeg har forsøgt at afdække decentraliseringens samfundsmæssige indhold: Der er ikke tale om decentralisering som sådan, men om borgerlig decentralisering, dvs. decentralisering præget af paradokset, at den realiseres v.hj.af staten. Og jeg har forsøgt at fremdrage nogle dominerende motiver til

decentralisering. Motiver der i Sverige findes realiseret side om side i parallelle administrative systemer. Og som i Danmark har resulteret i administrative kompromisser, der enten er præget af den deraf følgende bureaukratisering eller af en blot og bar udsættelse af den diskussion, som kompromisset dækker over.

På baggrund heraf er det nærliggende at spørge, om så ikke hele decentraliseringsprocessen er en statslig legitimationsproces - om så dette er tilsigtet af de politiske aktører eller ej? Svaret er - må jeg indrømme - både ja og nej. Ja, fordi den statslige decentraliseringspolitik meget let kan fungere som legitimationspolitik. Nej, fordi resultatet af decentraliseringen ikke nødvendigvis er systemstabiliserende. Resultatet kan - hævdes det i visse teoretiske retninger - lige så vel være et bidrag til frisættelse af decentral modmagt.

Hele denne problematik har Jürgen Habermas beskæftiget sig med i senere dele af sit forfatterskab, og jeg skal afslutningsvis referere nogle af disse synspunkter.²³⁾

Det er i de fleste af hans bøger målet at klargøre, hvorledes de demokratiske processer kan tilgodeses i "højkomplekse systemer", dvs. i den styringskonciperede senkapitalisme. I en af hans seneste bøger, "Legitimationsproblemer i senkapitalismen", sker disse overvejelser med udgangspunkt i økonomisk fremkaldte systemkriser.

For at klarlægge det senkapitalistiske kriseforløb inddeler Habermas det i fire systemforbundne kriseformer: Først den økonomiske krise, som skyldes tendensen til profitratede. Dernæst systemets rationalitetskrise og legitimationskrise, og endelig motivationskrisen.

Når krisen nu er ført ind i systemet via den økonomiske faktor, træder staten til som krise-løsningsmiddel.

Denne kriseløsningsstrategi sætter Habermas imidlertid spørgsmålstejn ved. Problemet i denne forbindelse er ikke, at staten ikke skulle kunne løse krisen; staten opfattes simpelthen som omnipotent. Problemet er at den koncentrerede styringsindsats skaber legitimationsproblemer, dels fordi den koncentrerede styring strider imod befolkningens forventning om demokrati, dels fordi de begrænsede statslige ressourcer er sat ind i styringsøjemed. Og omvendt: Hvis legitimationskravet tilgodeses, kan omkostningen være manglende effektivitet i kriseindgrebet, hvilket afføder en rationalitetskrise. Typisk kan dette dilemma resultere i en stadig pendlen mellem de to kriseformer, hvilket ifølge Habermas kan resultere i motivationskrise.

Løsningen på krisen, og bolværket mod motivationskrisen, er neoreformistiske samfundsændringer, som skal prøve at harmonisere styringsrationalitet og legitimationskrav; dette skal primært ske igennem en udvidelse af nærdemokratiet i

form af medindflydelse, decentralisering af styringsprocesserne, medejendomsret. Habermas overvejer gennem mange af sine værker de to sider af systemløsningerne: dels overvejer han de institutionelle problemer, og han konkluderer at selv om organisationernes magt synes at umuliggøre et realiseret demokrati, så kan problemet løses ved en institutions-intern demokratiseringsproces. Og dels overvejer han problematikens "tekniske" dimension og anviser løsningen gennem formuleringen af en interaktions-teori, som muliggør opnåelse af kommunikativ konsensus.

Nogle af Habermas' løsningsstrategier finder man konkretiseret hos f.eks. Naschold og Offe. "I bund og grund fastholder han (Naschold, LQ) den opfattelse, at planlægning er den hidtil "sidste og dermed også længst fremskredne problem-løsningsstrategi for dette samfund." Alligevel betragter han ikke kun denne strategi fra planlæggerens synsvinkel, men også fra den planlagtes synsvinkel. Derudfra udvikler han et nyt begreb om modmagts-dannelse." (Blanke, Jürgens, Kastendiek s. 310).

Dannelsen af modmagt er et udtryk for legitimationskrisen. Men det politiske styringscentrums svar på modmagt-etableringen er institutionalisering af modmagten: Ved at gøre den til en del af systemet er det hensigten af fastholde dens kompensatoriske effekt, samtidig med at den system-inddrages og derved ufarliggøres. "Participation" - betegnelsen for den institutionaliserede modmagt - "bliver (...) ved vellykket administrativ begrænsning af dens rækkevidde og virkning en "produktivkraft" til systemstabilisering. (...) Dette skal imidlertid samtidig være den sidste form, med hjælp af hvilken det politiske system kan forøge sin styringsevne. (...) Udvidelsen af participation er imidlertid kun styrbar i begrænset omfang, den kan autonomisere sig." (Ibid. s. 311).

Fodnoter:

- 1) Det følgende om decentraliseringen af radiomediet i Finland bygger på oplysninger fra papers af Riita Hartikainen, Rauno Parikka og R. Vanninen.
- 2) Jvf. Rundradions årsbøger 1971-72, 1974-75 og 1978-79.
- 3) Det følgende bygger på NOU 1975:7, St. meld. nr. 80 (1973-74) samt diverse notater af Mie Berg.
- 4) Jvf. Avtal mellan staten och Sveriges lokalradio AB. Lag om försöksverksamhet med närradio given den 24. maj 1978 (SFS 1978:479). Samt LRAB: Lokalradion och framtiden. Utvecklingsplan 1980-85. Okt. 1979.
- 5) Jvf. Roar Skovmand (red): DR 50. DR 1975 s. 373. Jette Tybjerg: Danmarks Radios provinsafdeling. Århus 1978. Lokal radio- og fjersynsvirksomhed. Rapport afgivet af det af ministeren for kulturelle anliggender i juni 1973 nedsatte udvalg. Ministeriet for kulturelle anliggender 1977. Poul Frandsen: Haslev lokal-TV - undersøgelse af en forsøgsperiode. Institut for presseforskning, Århus 1977. Rapport om det første forsøg med nærradio i Danmark. Svendborg radio 8-14 oktober 1977. Danmarks radio 1977. Radiospredningens struktur. Rapport fra en af ministeren for kulturelle anliggender nedsat arbejdsgruppe til belysning af radiospredningens struktur i Danmark og i udlandet. Kbh. 1977.
- 6) Jvf. Radiospredningens struktur, op. cit, der indeholder resumé af rapport fra kommissionen til undersøgelse af radiospredningens fremtid i Storbritannien, den såkaldte Annan-rapport. Lowe Hedman: Lokale etermedier - tilkomst och funktion. Uppasala 1980. Rundfunk and Fernsehen, 27. Jahrgang 1979/2-3 (temanummer). Samt diverse rapporter og papers fra Europarådet, og personlige oplysninger fra forskere og administratorer i Holland og Italien.
- 7) From socio-cultural practices to an animation policy. Strasbourg 1979.
- 8) Socio-cultural animation. Strasbourg 1978.
- 9) Jvf. Jürgen Habermas: Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft. Frankfurt a.M. Se §§ 13-14
- 10) Kant: Kritik der praktischen Vernunft. Reclam, Stuttgart 1973 s. 205.
- 11) Habermas op. cit. På dansk København 1974 s. 104f.
- 12) Zui Batscha (Hg.): Materialien zu Kants Rechtsphilosophie. Frankfurt a.M. 1976 s. 38.
- 13) Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts (Hg.: Helmut Reichelt), Ullstein, Frankfurt a.M. 1972 § 302, s. 270.
- 14) Ibid. § 200s. 179f. Jvf. også Habermas op. cit. s. 110 og s. 111.
- 15) Ibid. §§ 257, 258, s. 214f.

- 16) Heribert Schatz: "Ein theoretischer Bezugsrahmen für das Verhältnis von Politik und Massenkommunikation". In: Wolfgang R. Langenbucher (Hg.): Politik und Kommunikation. München 1979.
- 17) Fl. Arentoft (red.): Provins - et politisk problem. Århus 1977.
D. Bellmann, W. Hein, W. Trapp, G. Zang: "Provins som et politisk problem".
In: Provins - et politisk problem, op cit.
- 18) Albrecht Funk, Hatmut Häussermann, Hans-Dieter Will: "Staatsapparat und regionalpolitik". In: Rolf Ebbighausen (red.): Bürgerlicher Staat und politische Legitimation. Frankfurt a.M. 1975. ss. 281-308.
- 19) Betænkning 592 1979, s. 31. Cit. fra Jette Tybjerg op. cit. s. 56
- 20) Folketingstidende 1975/76, sp. 8259. Cit. fra Jette Tybjerg op. cit. s. 122.
- 21) Folketingstidende 1967/68, sp. 2325. Cit. fra Jette Tybjerg op. cit. s. 53, min. understregning.
- 22) Folketingstidende 1973/74, sp. 4281. Cit. fra Jette Tybjerg op. cit. s. 117.
- 23) Dette afsnit bygger på følgende arbejder:
Blanke, Jürgens, Kastendiek: Kritik der politischen Wissenschaft 1.-2. Frankfurt a.M. 1975
Luhmann: Legitimation durch Verfahren. Neuwied 1969.
Habermas/Luhmann: Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie. Frankfurt a.M. 1971.
Habermas: Legitimationsproblemer i senkapitalismen. Kbh. 1973
Frieder Naschold: Organisation und Demokratie. Stuttgart 1969.
Claus Offe: Strukturprobleme des kapitalistischen Staates. Aufsätze zur politischen Soziologie. Frankfurt a.M. 1972.

FÖRENINGSRADIO PÅ FÖRSÖK I SVERIGE

av Lowe Hedman

BAKGRUND

Samtliga statliga radioutredningar som ägt rum i Sverige har diskuterat hur folkrörelsers och olika organisationers intressen skulle kunna tillvaratas och hur behovet av utbildning och undervisning skulle kunna tillgodoses inom de etablerade etermedierna. 1960 års radioutredning gjorde detta under beteckningen "särskild rundradio". Med detta begrepp avsågs alla de mer specialiserade verksamheter som inte rymdes inom Sveriges Radios ram.

1960 års utredning, som lämnade sitt betänkande 1965 (SOU 1965:20), föreslog bl.a. att ett antal sändningsmöjligheter som Sveriges Radio inte behövde skulle utnyttjas för "särskild rundradio" och att Sveriges Radios regionala sändningar skulle utökas väsentligt. Om särskilda behov förelåg kunde man även tänka sig "subregionala" sändningar. Även om dessa förslag i väsentliga avseenden avviker från den närradiomodell som senare kom att praktiseras i Sverige har de dock haft betydelse för denna.

Det var i själva verket en teknisk innovation, nämligen ett stereosystem där man hade möjlighet att klyva FM-kanalerna i två och samtidigt lösa problemen med den överhörning som uppstod mellan kanalerna, som gav upphov till idén med särskild rundradio. Av de ursprungliga tre FM-kanalerna skulle man kunna behålla en för stereofoniska sändningar och dela de två övriga så att man dessutom fick kanaler för mono-sändningar. Enligt utredningens förslag skulle en eller två av de nya kanalerna ställas till olika organisationers och myndigheters förfogande och då utan de krav på opartiskhet och saklighet som finns i den radiolag som reglerar Sveriges Radios programverksamhet. Sändningarna på de nya kanalerna skulle gå ut över hela landet, eftersom de kunde antas ha intresse för människor i alla delar av landet. Det bör framhållas att de tekniska förutsättningarna för de två extra kanalerna numera är borta, eftersom Sverige nu valt det stereosystem som används i de flesta andra länder och där möjligheterna att sända två olika program per kanal saknas (SOU 1965:20, sid 118).

Kostnaderna för den särskilda rundradions sändningar skulle bestridas av de deltagande organisationerna och myndigheterna. För att fördela tiden mellan de